

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om valg til folketinget. (Valgkredsinddelingen m. v.).

(Første behandling af lovforslaget (nr. 138) findes i tidenden sp. 4003, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 2307).

Der var stillet 9 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sættes til forhandling under ét.

Ove Hansen: Det har naturligvis været et ret omfattende arbejde, vi har haft i folketingsudvalget med dette lovforslag. Vi har haft en række møder, vi har modtaget mange deputationer og mange henvendelser, vi har også haft underudvalg, der har måttet se på problemerne. Det er min opfattelse, at der er gjort et godt arbejde i udvalget. Man har fra alle partiers side stræbt efter at opnå enighed, og det er lykkedes. Selv om vi måske hver især har enkelte ting, vi gerne havde set havde fået en anden løsning, er vi dog nået til enighed.

Jeg vil gerne også her sige tak til formanden for udvalget, hr. Stæhr. Johansen, som tålmodigt har hørt på de mange indsigelser, de mange drøftelser, vi har haft, og for den måde, han har ledet udvalgsarbejdet på.

Når vi ser resultatet her i dag ved anden behandling, må vi erkende, at det resultat, vi er kommet til, ikke meget ligner det lovforslag, ministeren fremsatte i februar måned i år. Det, vi møder med i dag, er faktisk ukendeligt fra det oprindelige lovforslag. Nu må det ikke opfattes således, at det er os, der har tilsidesat ministerens arbejde, ingenlunde. Ministeren fremsatte dengang lovforslaget som et forhandlingsgrundlag efter ønske fra folketingets partier og som, skal vi sige en slags nødforslag, og når vi har foretaget ændringer, har vi alle været enige med ministeren om det.

Den nye kommunestruktur, der trådte i kraft 1. april i år, har nødvendiggjort bety-

delige ændringer i kredsinddelingen. Nu har vi jo kun 14 amter mod tidligere 22, vi har 277 kommuner mod tidligere over 1.000, og det nødvendiggør naturligvis en ændring på landkortet. Vi har hidtil haft 126 opstillingskredse til folketinget, nu har vi reduceret tallet til 103. Det skal erkendes, at det er en temmelig stor reduktion, men vi har i udvalget stræbt efter at få kredsene nogenlunde lige store og ikke længere have små landkredse for på den måde, ved at gøre landkredsene større sammenlignet med bykredsene, at give landkredsene større mulighed for at opnå valg af deres kandidater.

Det er klart, at det har været svært og vanskeligt at fastlægge disse opstillingskredses grænser. Vi har fået mange ønsker udefra, men vi har ikke nær kunnet opfylde alle ønskerne. De har været mere eller mindre berettigede, men alt kunne vi ikke tage hensyn til, og derfor er der vel nok foreninger og organisationer, der er lidt skuffede over det resultat, vi er kommet til. Men 5 partier skulle være enige — og vi blev enige — og derfor har vi hver især måttet give afkald på nogle af vore ønsker. Geografiske hensyn spillede også ind og visse traditionelle hensyn ligeså, men jeg tror, vi alligevel har fået kredse med et vælgertal, der efter den nye kommunestruktur skulle være rimeligt, nemlig ca. 19.000 vælgere i en opstillingskreds.

Der er dog to kredse, hvor vælgertallet bliver særlig stort. Det er Lyngbykredsen, der har 59.900, og den nye Glostrupkreds, der får 47.000 vælgere, ja, den dag, vi får folketingsvalg, er vælgertallet formentlig oppe på 53.000-54.000. Vi har ikke foretaget ændringer her, og det skyldes bl. a., at vi vil overveje resultatet af de undersøgelser, der er i gang i hovedstadsreformudvalget, så kan man senere vende tilbage til disse kredses størrelse. For det skal erkendes, at de er meget store, hvad vælgertal angår.

Til gengæld har vi fået nogle kredse, som vi synes er for små, men hvor det geografisk ikke var muligt at gøre dem større. Der er Lejrekredsen med ca. 16.000 vælgere, der er Morsø ligeledes med 16.000 vælgere, og også Kertemindekredsen kunne vi ønske blev gjort større. Det har ikke været muligt.

Vi har foretaget nogle kredsopdelinger i de større byer. I Odense f. eks. bliver der nu 3 opstillingskredse, i Århus 4 og i Ålborg 3.

[Ove Hansen.]

Må jeg sige om disse opstillingskredse, hvorom vi altså er nået til enighed i udvalget, at vi fra mit partis side har været ked af et par enkelte af de afgørelser, man har truffet i udvalget, og som vi alle har givet tilslutning til med mere eller mindre forståelse og glæde. Det er bl. a. i Mariagerkredsen, hvor vi gerne havde set, at Rougsø kommune, der nu er anbragt i Grenå-Ebeltoftkredsen, var blevet placeret i Mariagerkredsen; så havde antallet af vælgere været nogenlunde lige stort i disse to kredse. Det samme gælder Kalundborgkredsen, hvor man har anbragt kommunen Dianalund i Ringstedkredsen. Vi mener, den har mere tilknytning til Kalundborgkredsen, men vi skulle opnå enighed, og vi måtte derfor give afkald på at få vore ønsker opfyldt. Her havde vi også fået to lige store kredse i vælgertal, dersom Dianalund var blevet anbragt i Kalundborgkredsen.

De to af mine partifæller, der kender særlig til disse egne, hr. Otto Mørch i Mariagerområdet og hr. Ejner Nielsen i Kalundborgområdet, er ikke helt tilfreds med den afgørelse, vi her har truffet, og jeg forstår deres utilfredshed. På den anden side erkender de, at forslaget, vi her møder med ved anden behandling, indeholder så mange fordele, at de naturligvis alligevel gerne ser, at det gennemføres, men af hensyn til disse to — synes de — fejl, vi har begået i de to områder, vil de undlade at stemme ved lovforslagets tredje behandling.

I forbindelse med valgkredsinddelingen har vi foretaget nogle ændringer med hensyn til den stedlige mandatfordeling. I henhold til grundloven og valgloven skal der tages hensyn til indbyggertal, vælgertal og befolkningstal, og fordelingen foretages på grundlag af et forholdstal, der for hver storkreds eller amtskreds bestemmes som summen af områdets folketal og vælgertal samt områdets areal i km² multipliceret med en arealfaktor. Denne arealfaktor var for en del år siden 10, i 1948 blev den 25 og genstand for regulering alt efter befolkningstallets

forøgelse eller reduktion. Vi er nu i folketingsudvalget blevet enige om, at arealfaktoren, der vel i dag er ca. 27,3 og måske henved 30 ved et nyt folketingsvalg, nu skal lægges fast, og vi er blevet enige om en arealfaktor på 20 og uden regulering i fremtiden. Det vil betyde, at de mere tætbefolkede områder får en fordel, og vi mener også, det er rimeligt, idet man derved får en mere ligelig fordeling af mandaterne. Denne ændring i arealfaktoren betyder, at Jyllandsområdet mister to mandater, hvoraf ét går til hovedstadens område og ét til øernes område. Den endelige fordeling af mandater på de 3 områder, hvori landet er delt, bliver nu: hovedstadens område 26 mandater mod tidligere 29, øernes område 68 mod tidligere 64 og Jyllandsområdet 81 mod 82.

Må jeg så gøre opmærksom på et ændringsforslag, vi også har stillet, og som jeg er meget glad for at vi har kunnet opnå enighed om dels i udvalget, dels med indenrigsministeren. Det vedrører syge vælgeres adgang til at stemme. Det bliver nu muligt for syge vælgere, der enten opholder sig på hospital eller sygehus eller i offentligt plejehjem, at stemme pr. brev. Der bliver også mulighed for på private plejehjem, hvor en kommune har indlæggelsesret, efter overenskomst med det pågældende plejehjem at lade eventuelle patienter dér kunne stemme pr. brev. Endelig bliver det muligt for folk, der er i fængsel, at stemme pr. brev.

Det er måske en skuffelse, at vi ikke har løst problemet for dem, der er syge i hjemmet. Vi har prøvet at finde muligheder for at give anvisning på en løsning her, men det har ikke været muligt endnu. Jeg ved godt, at der er nogle, der vil blive skuffet, når der ikke gives adgang for syge vælgere i hjemmet til at stemme pr. brev, men problemet er ikke så ligetil at løse, som man måske skulle tro. Dels er det ikke altid let at definere, hvornår man er syg, dels skal der gives en lægeattest, der attesterer, at vedkommende vælger er syg, og endelig er der spørgsmålet, hvordan selve afstemningen

[Ove Hansen.]

skal foregå. Skal tilforordnede eller repræsentanter fra folkeregistret ud til det pågældende hjem? Alt det vil vi nærmere undersøge og arbejde videre med, men i første omgang kommer syge vælgere i hjemmene altså ikke med ind under den nye ordning. Vi skal naturligvis også passe på, at den hemmelige afstemning, vi har i vort land, og som vi sætter meget højt og vurderer meget højt, ikke på nogen måde angribes.

Vi har også drøftet problemet, om folk i udenrigstjenesten, der er placeret uden for landets grænser, skulle have adgang til at stemme pr. brev. Vi har spurgt det juridiske fakultet ved Københavns universitet, og vi har nu fået et svar fra fakultetet, og jeg tror, der bliver mulighed for mellem anden og tredje behandling at komme med ændringsforslag, som indenrigsministeren har udarbejdet, således at der bliver adgang for folk i udenrigstjenesten til at stemme.

Må jeg så lige gøre nogle bemærkninger til de ændringsforslag, der er stillet. Ændringsforslag nr. 1 vedrører arealfaktoren; det er stillet af ministeren og tiltrådt af hele udvalget. Ændringsforslag nr. 2 og 3, stillet af ministeren og også tiltrådt af udvalget, vedrører sideordnet opstilling ved folketingsvalg. Ændringen går ud på, at kandidater, der er opstillet sideordnet, i den opstillingskreds, de tilhører, skal anbringes øverst på stemmesedlen, mens de efterfølgende kandidater, der er sideordnet opstillet, skal anbringes i alfabetisk rækkefølge. Et mindretal, hr. Aksel Larsen, kan tiltræde denne ordning, men har stillet et underændringsforslag, der går ud på, at den alfabetiske rækkefølge ikke skal anvendes, men at det overlades til partiorganisationerne i amtet at nummerere de efterfølgende kandidater efter opstillingskredsens kandidat. Vi mener ikke, at vi kan gå ind for denne ordning; så er der ikke så meget tilbage af begrebet sideordnet opstilling. Selv om jeg vel forstår hr. Aksel Larsens motiver og begrundelser, kan vi alligevel ikke tiltræde det.

Hr. Aksel Larsen har også et ændringsforslag nr. 5, der går ud på, at et parti, der enten har opnået et kredsmandat eller inden for et af de tre landområder har opnået mindst lige så mange stemmer, som i gennemsnit er afgivet pr. mandat i landet som helhed, bliver repræsenteret i folketinget. Vi

kan heller ikke tiltræde dette ændringsforslag

Ændringsforslagene nr. 6 og 9, stillet af ministeren, går bl. a. ud på at åbne adgang for syge vælgere til at afgive stemme pr. brev. Vi kan tiltræde disse ændringsforslag.

Må jeg til slut sige, at nu er vi altså i stand til at afholde valg; det vil jeg gerne sige til underretning for regeringen. Nu kan den udskrive valg, nu får vi en valglov, der kan anvendes efter den nye kommunestruktur. Det var jo lidt spændende i maj måned, da der på det politiske barometer var udsigt til storm — og der var måske også storm. Men der blev altså ikke valg, og vi havde da heller ikke, da stormen rasede, en valglov, der kunne anvendes. Det har vi nu. Nu er der vel ikke storme i sommertiden, men der er somme tider noget, der hedder efterårsstorme, og dem kan vi da imødesee med en vis sindsro nu, vi får en valglov.

Poul Schlüter: Som naturligt er, har forhandlingerne i folketingsudvalget taget deres udgangspunkt i det lovforslag, indenrigsministeren har fremsat. Men det viste sig meget hurtigt, at udvalget havde lyst til at søge at arbejde sig frem til en valglov, som gik videre end indenrigsministerens forslag. Det kom ikke bag på indenrigsministeren; det vidste indenrigsministeren udmærket, og han var derfor i stand til meget hurtigt at yde folketingsudvalget den tjeneste at fremkomme med et valglovsforslag, hvor han gik langt videre end i det oprindelige forslag med hensyn til sammenlægning af for små kredse. Vi fik fra indenrigsministeren et udkast, hvor opstillingskredsene var på ikke under 14.000-15.000 vælgere.

På dette grundlag har vi så arbejdet; vi har arbejdet meget grundigt med problemerne for hele landet, og vi er nu fremme ved en anden behandling, hvor vi kan konstatere, at folketingets partier i enighed anbefaler en ny valglov, som er langt, langt bedre end den, vi havde, og langt, langt bedre end det udkast, udvalgsarbejdet startede med.

Det er mange kredse, som nu nedlægges. Det er i og for sig i sig selv beklageligt, for der kommer en bredde ind i folkestyret ved, at partierne har mange kandidater. Men på den anden side var der før stor forskel på

[Paul Schlüter.]

kredsenes vælgertal; der var for mange kredse, som på forhånd var helt ude af stand til at sikre valg af et folketingsmedlem. Den forskel i vælgertallene på fra omkring 10.000 og op til 60.000 vælgere, vi havde, var bestemt for voldsom. Nu får vi kredse, hvor vælgertallet er meget mere ensartet, og når denne lov er gennemført her i tinget, vil der være flere kredse end før; som for alvor får en chance for at sikre deres kandidat valg. Det synes jeg for folkestyrets skyld er en vældig god udvikling. Nedlægningen af kredse er jo ikke ensidigt vendt mod en enkelt del af landet; jeg synes, det er vigtigt, at det princip, som er lagt til grund, følges overalt, og at der bliver tale om nedlægning af de for små kredse både i det jyske område, på øerne og i hovedstaden.

Der var rejst mange andre problemer under udvalgsbehandlingen, og på en række områder kan vi notere os, at gamle problemer nu bliver løst. Jeg tænker først og fremmest på stemmeafgivningen for syge vælgere og for vælgere, der er indsat i en af fængselsvæsenets institutioner. Ikke mindst spørgsmålet om de syge vælgeres mulighed for at afgive stemme har gennem mange år gentagne gange været drøftet her i salen og i valgudsvalget. Man har hele tiden været angstelig for at lukke op for denne stemmeafgivning, ikke af principielle, men af praktiske grunde. Jeg tror, der nu er fundet en god løsning, hvor man ikke bygger på, at de pågældende skal afgive stemme ved et improviseret, særligt valgsted, men tager tanken om brevafstemning op og løser problemet på den måde. Jeg tror, det er en god løsning, at de syge på hospitalerne får adgang til at afgive brevstemme; denne særlige stemmeafgivningsform håber jeg også vil føre til, at den forstyrrelse, stemmeafgivning på anden måde måske kunne skabe, bliver ganske minimal.

Et andet særligt problem, vi under udvalgsbehandlingen har beskæftiget os med, er diplomaternes situation. Også her har det været et gammelt ønske at nå frem til en form, der tillod stemmeafgivning. Jeg tror, det fra alle sider hilses med tilfredshed, at den juridiske sagkundskab nu har afgivet en udtalelse til os, som bekræfter, at det ikke kan anses for grundlovsstridigt, at diploma-

ter og andre, som er tjenstligt udsendt, får lejlighed til at afgive stemme.

Jeg vil gerne sige, at vi kan tiltræde de ændringsforslag, hvorom der har været enighed i udvalget; derimod kan det konservative folkepartis gruppe ikke tiltræde de to ændringsforslag, som er stillet af hr. Aksel Larsen.

Hr. Ove Hansen sluttede med at erklære sin tilfredshed over, at det nu er muligt at afholde folketingsvalg på et forsvarligt valglovsgrundlag. Det er en glæde, jeg gerne vil dele. Valgdatoen er jo ikke indsat i lovforslaget, og jeg tvivler på, at den bliver indsat mellem anden og tredje behandling. Men hr. Ove Hansen har ret i, at det er godt, at vi nu får en ny valglov, som helt igennem tager konsekvenserne af kommune- og amtsammenlægningerne. Vi får en valglov, som kan fungere, og der kan nu for den sags skyld holdes folketingsvalg når som helst.

Enggaard: Det er et meget omfattende arbejde, der er udført i det folketingsudvalg, som har beskæftiget sig med forslaget til en ny valglov. Jeg vil gerne allerførst udtrykke min glæde over, at der fra alle de partiers side, som har deltaget i udvalgsarbejdet, tydeligvis har været vist en betydelig velvilje med hensyn til at nå et fælles resultat. Jeg synes, det er glædeligt, at der i spørgsmålet om et fælles arbejdsredskab i folkestyret vises en sådan hensyntagen, at man stort set har kunnet nå til et resultat i enighed.

I forhold til det forslag, som indenrigsministeren først fremsatte, er der sket en meget lang række ændringer — ja, man kan vel sige, at det er de færreste enkeltheder i det oprindelige forslag, som står tilbage. Dette viser noget om, hvor omfattende drøftelserne og overvejelserne i udvalget har været. Når resultatet af navnlig kredsopdelingen af landet er blevet en så omfattende ændring, som tilfældet er, hænger det sammen med, at man, efterhånden som man har arbejdet med disse ting, i stadig større omfang har måttet erkende, at de nye kommunale grænser må være afgørende også for en ny kredsinddeling, at den omstændighed, at folk hidtil har boet i forskellige amter og forskellige valgkredse, ikke kan være eneafgørende for kredsens udstrækning; når man nu skal prøve at lave en ny og mere hen-

[Enggaard.]

sigtsmæssig opdeling, og at der utvivlsomt i forbindelse med dette også er kommet en erkendelse af, at man skal leve sammen i disse nye enheder og derfor også med hensyn til valgkredse må vænne sig til de nye enheder.

Når resultatet af dette er blevet, at man har indskrænket kredsenes antal til godt 100, skal jeg ikke beklage det, for jeg tror ikke, der er gået noget tabt i folkestyret ved, at man har ophævet små kredse, hvor arbejdet var uden særligt perspektiv for kandidaterne såvel som for de folk, der arbejdede i organisationsapparatet. Jeg tror, det betyder mere for folkestyrets trivsel, at der i de nye kredse er mere perspektiv i arbejdet, derved at en meget stor del af de nye kredse nu får mulighed for at få en eller flere af kandidaterne valgt.

Når resultatet ikke alle steder er lige så smukt med hensyn til ensartethed i kredsenes størrelse, som vi kunne have ønsket det, tror jeg, det skyldes flere ting. Det skyldes bl. a., at der i hvert fald ikke endnu i udvalget har været nogen vilje til at dele de større kommuner i provinsen, som er opstået ved kommunesammenlægningerne. Det kan også skyldes, at man ikke har ønsket at bryde traditionelle samhörighedsforhold på egnen. Jeg tror også, det har spillet en rolle, at loven er tænkt at skulle have umiddelbar virkning; det vil sige, at mange af de nuværende valgte ikke får en normal tidsperiode til at tilpasse sig organisationernes ændring som følge af en ny valglov og de dermed følgende nye opstillinger.

Der er et enkelt sted i landet, hvor der kan forudses ændringer. Jeg tænker på Københavns amt, hvor der nok kommer ændringer i den kommunale struktur i forbindelse med den hovedstadsreform, som vi forventer færdig i 1972. Derfor må vi regne med, at loven tages op på ny til den tid, og at der i den forbindelse også kan gennemføres revisioner andre steder i landet, som man lokalt i mellemtiden kan være blevet enig om at fremsætte ønske om over for folketinget.

I forbindelse med behandlingen af dette forslag resterer der endnu drøftelse af nogle enkeltheder, navnlig med hensyn til navngivningen af kredsene, hvor der lokalt

har været fremsat forskellige ønsker, som afviger fra de ændringsforslag, der er stillet. Jeg tror, det er ting, som med fordel kan tages op til endelig afklaring i et ekstra udvalgmøde imellem anden og tredje behandling.

Om de mere principielle ting, som er kommet frem i forbindelse med denne lovgivning, vil jeg gerne først nævne spørgsmålet om stemmeret for diplomaterne. Jeg ved, at dette ikke har kunnet afklares, inden betænkningen blev afgivet; men at der skulle være mulighed for i forbindelse med et udvalgmøde mellem anden og tredje behandling at gøre dette spørgsmål endelig klart. Vi kan fra venstres side tilsige en absolut positiv indstilling til at sikre diplomater og andre, som er udsendt af staten til at gøre tjeneste i udlandet, valget i fremtiden. Jeg tror imidlertid, det er vigtigt, at det ikke alene kommer til at dreje sig om dem, der er udsendt af udenrigsministeriet, men at også andre statsudsendte, der f. eks. gør tjeneste ved NATO eller i fremtiden fællesmarkedsorganisationen, kan behandles analogt med de egentlige diplomater.

Stemmeafgivning for de syge har vi fra venstres side en absolut positiv indstilling til at søge realiseret i videst mulig udstrækning. Derfor er vi glade for, at der ved ændringsforslag her ved anden behandling skaffes adgang for syge på sygehuse og de fleste af plejehjemmene til at stemme pr. brev i fremtiden. Vi mener også, at det er principielt rigtigt, at fængslernes beboere får den samme adgang. Desværre har der ikke været mulighed for at nå længere i denne omgang, og de syge i hjemmene må derfor indtil videre regne med ikke at kunne afgive stemme. Men det er en af de ting, der bør arbejdes videre med for at nå den løsning, at flest muligt får adgang til at stemme, uanset om de er indlagt på offentlige eller private sygehuse eller er syge i hjemmene.

Et andet forhold, som er af mere principiel natur, drejer sig om arealfaktorens størrelse, altså den fordel, der ved grundloven er sikret de tyndest befolkede egne i forhold til de tættere befolkede. Jeg mener, det er rigtigt, at man har taget dette spørgsmål op til behandling ved denne revision, og at vi i lyset af udviklingen, hvor afstandene mellem landsdelene ikke helt spiller den samme

[Enggaard.]

rolle som tidligere, søger at reducere arealfaktorens betydning en smule. Når jeg bruger udtrykket en smule, er det bevidst, for den konkrete virkning af den ændring, der her foreslås, er forholdsvis ringe. Det er vigtigt, hvis den i fremtiden fikses til et bestemt tal, nemlig 20, som er foreslået i betænkningen, således at det ved en fortsat forbedring af trafiklinjerne mellem landsdelene kan hindres, at forholdet yderligere ændres.

Der har, navnlig fra hr. Aksel Larsens side, været bragt andre forslag ind i debatten, som det fremgår af betænkningen. Der er forslag om en anden måde at nummerere sideordnede kandidater på i opstillingen; det fremtræder som et underændringsforslag til det forslag, der i første række skyldes socialdemokratiets interesse for den nye form for sideordnet opstilling. Desuden er der forslag om at lempe reglerne for opnåelse af mandater her i folketinget, den såkaldte spærreregulering, hvorefter man stort set vender tilbage til de regler, som var gældende før 1953. Endelig har hr. Aksel Larsen også fremsat en skitse, hvori han går ind for valg i større samlede områder uden tillægsmandater plus en yderligere liste.

Jeg skal ikke gå i enkeltheder om disse ting, men kun sige, at det kunne være interessant at diskutere dem nærmere. Jeg tror, det er vigtigt, at vi i forlængelse af det udvalgsarbejde, som har fundet sted, prøver at diskutere nogle af disse principper, som der desværre ikke har været meget tid til at gå ind på under udvalgsdrøftelserne.

Vi tror i venstre, at der fortsat består problemer i forbindelse med tillægsmandaterne. Disse tillægsmandater falder ofte ret tilfældigt, og det er svært for vælgerne at forstå, at stemmer afgivet i én egn af landet måske skal give sig udslag i, at der falder tillægsmandater i en ganske anden del af landet. Spørgsmålet om skillelinjerne mellem landsdelene ved beregningen af, hvordan tillægsmandaterne skal fordeles på de enkelte områder, er en af de ting, man med fordel kunne tage op til drøftelse.

Vi skal fra venstres side anbefale, at man stemmer for de ændringsforslag, der er stillet af ministeren, og vi må anbefale at stemme imod de af hr. Aksel Larsen stillede ændringsforslag.

Svend Haugaard: Jeg kan tilslutte mig glæden over, at der er opnået enighed. Netop i denne sag synes jeg det er meget vigtigt, at partierne er enige. Der er næppe nogen af parterne, der er helt tilfreds, men det er måske netop udtryk for, at man har bøjet sig efter hinanden.

Det radikale venstre har stærkt fremført ønsket om, at man får den størst mulige ensartethed i vælgertal de enkelte valgkredse imellem for på den måde også at få større lighed i muligheden for at vælge en kandidat. Mellem første og anden behandling er der på dette område sket meget betydelige fremskridt. Mange små kredse foreslås nedlagt, og det giver mulighed for rigtige reguleringer.

Vi må dog beklage, at der stadig væk er en del tilbage. Vi kan især pege på Nordjylland, hvor vi ikke synes der er taget tilstrækkeligt hensyn til, at Ålborgkredsene i forhold til det øvrige er områder i udvikling og derfor hurtigt vil blive for dominerende. Der er også andre skævheder. Vi kan nævne Sønderjylland, hvor vi gerne havde set 6 kredse i stedet for de 7, vi kunne nævne en mulig deling af Esbjerg og Herning, og vi kunne nævne forskellige reguleringer på Sjælland og Fyn. Men vi må erkende, at med de mange hensyn, der skal tages i en sådan sag, og med det ønske, vi alle sammen har haft om at nå frem til enighed, er vi i virkeligheden nået et pænt stykke frem på vejen. Vi håber, at partiorganisationerne rundt omkring i landet forstår de vanskeligheder, udvalget har stået over for; men det er næppe dem alle, som bliver glade og tilfredse.

Rigtigheden af en ændring af arealfaktoren kan diskuteres. En meget stor befolkningstæthed giver let en stærk dominans, fordi man ofte lader lokale hensyn få lidt for stærk vægt. Men vi er uden begejstring gået med til en nedsættelse af arealfaktoren.

Fra vor side er der meget stor tilfredshed med, at patienter på sygehuse og plejehjem nu får lejlighed til at afgive stemme. Det er muligt, at det op til valget kan skabe en vis uro, men modsat må vi vel også forvente, at det i politisk interesserede sind kan skabe uro, hvis man ikke får mulighed for at opfylde sin borgerpligt. Vi havde gerne set, at det havde været muligt at gå endnu videre, så syge i hjemmene også kom med, men jeg

[Svend Haugaard.]

er enig i de betragtninger, der af tidligere ordførere er fremsat om vanskelighederne herved. Vi vil gerne være med til at tage det op til en drøftelse med henblik på en løsning, næste gang valgloven skal revideres. I Sverige har man tilsyneladende klaret problemet, og så må det vel også være muligt herhjemme.

Så vidt det efter omstændighederne er muligt, er det også rigtigt, at de, der sidder i fængslerne, får lejlighed til at bevare deres borgerlige rettigheder og deres borgerlige ansvar, og jeg er derfor helt enig i, at den mulighed, der nu gives dem for at stemme pr. brev, er et fremskridt.

Det samme gælder folk, der er statsudsendte, i udenrigstjenesten o. lign. Jeg forstår nu, at man er nået frem til en fortolkning, hvorefter man mener at kunne acceptere, at de pågældende får lejlighed til at stemme. Det er der noget afgjort rigtigt i, selv om man selvfølgelig må erkende, at de, der er anbragt i de fjerneste egne af verden, nok kan volde visse administrative vanskeligheder. Princippet i sig selv er rigtigt.

Det er selvfølgelig svært at afgøre, hvor megen vægt man skal lægge på værdien af at stå øverst på en stemmeseddel, men alene mistanken om, at det er bedre at hedde Andersen end Østergaard, kan give grund til den ændring, som nu er foreslået, så kredsens nominerede kandidater får lejlighed til at stå øverst.

Stort set synes vi fra det radikale venstres side, at der er nået et ganske pænt resultat, og vi kan anbefale forslaget som helhed. Vi kan anbefale ministerens ændringsforslag, men ikke mindretallets, selv om vi indrømmer, at der er ting deri, som vi ved en senere lejlighed er parat til at drøfte.

Aksel Larsen: Jeg kan godt give mig til at synges med i det glædens kor, vi nu har hørt om, at nu får vi da heldigvis en valglov. Det er naturligvis godt, for det var ærlig talt en lidt ubehagelig situation at være i, at hvis der skete regeringen noget menneskeligt, kunne der ikke komme valg, fordi vi ikke havde nogen anvendelig valglov. Det er egentlig kun et tegn på den enestående planløshed, hvormed denne regering har opereret; den laver en kommunalreform, men har ikke i baghovedet tanken om, at vi

også skal have en valglov på det nye grundlag. Det burde være klaret noget før; men nu er det da i hvert fald klaret, regeringspartierne har holdt prisværdigt sammen, og så går det nok, hvis der skulle komme en situation, hvor valg bliver nødvendigt.

Men længere kan jeg heller ikke strække mig i mine glædesytringer, og jeg kan slet ikke være enig med det ærede medlem hr. Poul Schlüter, som sagde, at den valglov, vi nu får, bliver langt, langt bedre end den tidligere. Den bliver ikke et hak bedre. Den bliver heller ikke dårligere, for det er en dårlig valglov, vi har, og det er en dårlig valglov, vi vil have i den kommende tid efter det forslag, der ligger her. Men den er brugbar, og det er det pæneste, jeg kan sige om den.

Jeg beklager, at man ikke benyttede denne gunstige lejlighed, og strengt taget har der været tid nok til det, til at lave en helt igennem hensigtsmæssig valglov. Jeg beklager, at man ikke her gik bort fra de metoder for en valglovsophugning, som har været anvendt af traditionelle grunde, og som slet ikke svarer til grundloven af 1915, og hvad dermed følger.

Lad mig blot nævne — jeg har allerede gjort det ved første behandling, men jeg tillader mig at gentage noget af det — at man både i den nuværende valglov og i den, der vil komme, opererer med kredsmandater, og vi har ingen kredsmandater. Vælgerne opfatter det som mandater, man vinder i den enkelte valgkreds, i den enkelte opstillingskreds, pressen gør det også. Men sådanne mandater findes overhovedet ikke; det er amtsmandater, det er ikke kredsmandater. Man har imidlertid ikke taget konsekvensen af det, men opretholdt som en fiktion opstillingskredsene og bilder kandidaterne og vælgerne ind, at det er dér, valget foregår. Det er det aldeles ikke, det foregår inden for det enkelte amt; i amtsmålestok. Derudover foregår det inden for hvert af landets tre områder, og så foregår det i landet som helhed. Men det har egentlig ikke noget med opstillingskredsene at gøre, ud over at det naturligvis giver kandidaterne i visse partier en gunstig lejlighed til at slås om, hvem der nu skal have den for partiet gunstigste og største opstillingskreds for at have de største chancer for at erobre amtsmandatet. Det kan der ikke være noget som helst tiltræk-

[Aksel Larsen.]

kende i, og det er allerede nævnt af andre ordførere. Lad mig også sige, at mandatfordelingen efter denne valglov bliver meget, meget vanskelig at forstå for vælgerne. Det er jo rigtigt, at stemmer afgivet på et partis kandidater f. eks. i Københavns amt kan bevirke, at det pågældende parti får valgt et medlem i Jylland, som det ellers ikke ville have fået valgt, og som ikke kan vælges på jyske stemmer. Vi har også været ude for tilfælde, hvor valgte folketingsmedlemmer går ud af folketinget af den ene eller anden grund og skal have en stedfortræder ind; hvis f. eks. et folketingsmedlem valgt i Århus amt går ud af folketinget, kan vi risikere, at det bliver en fra Maribo, der skal ind, som just ikke repræsenterer Århus amt. Al den slags er der meget af, og hvis jeg var Holger Eriksen, kunne jeg holde et meget mere instruktivt og morsomt foredrag om disse urimeligheder i valgloven. Jeg skal ikke gøre det, alle kender dem; jeg vil kun gøre opmærksom på, at her havde der været anledning til at foretage en virkelig revision af valgloven og sige: nu skal vi have en valglov, der er fornuftig og overskuelig, og som fordeler mandaterne retfærdigt efter anskuelser.

Jeg har tilladt mig for udvalget som notat at forelægge en skitse til, hvorledes jeg mener valgloven kunne være, og jeg har ladet det væsentlige af den optrykke i betænkningen. De medlemmer, der måtte have læst betænkningen, kender den, men jeg skal tillade mig ganske kort at referere den her — ja, der er ikke én, men to skitser.

Den ene skitse bygger på en skitse, jeg tidligere har udarbejdet sammen med hr. Holger Eriksen, da han var herinde. Efter den skulle landet deles op i større valgområder; man skulle gå bort fra tillægsmandaterne og have lukkede valg inden for disse valgområder, sådan at hvert af dem i forhold til vælgertallet fik et antal mandater, der så blev fordelt på den måde. Vi fik dengang skitsen beregnet, og det viste sig, at hvad enten man delte landet op i 7 eller 9 områder, ville folketingets partimæssige sammensætning praktisk taget blive uforandret i forhold til de resultater, der måtte opnås med den eksisterende valglov.

Hvis ikke jeg husker meget fejl, var det sådan dengang, at socialdemokratiet ville få

et mandat mere, de radikale ville få et mandat mindre, SF ville få et mandat mindre, og venstre ville vinde et mandat. Men det var meget små forskudninger, og til gengæld havde man den fordel, at man vidste, at den, man stemte på lokalt, havde chance for at blive valgt; man vidste, at stemmen blev i området, og når stemmerne var talt op, var mandaterne fordelt, og man behøvede ikke at vente hverken 8 eller 14 dage på at finde ud af, hvordan det nu i grunden var gået.

Jeg har nu skitseret, hvordan det kunne gøres. Jeg har foreslået landet delt op i 10 sådanne områder byggende på den nuværende amtsinddeling, idet en del af de små amter efter min opfattelse må slås sammen til ét valgområde. Jeg kan ikke se andet, end at denne skitse må kunne beregnes af indenrigsministeriet i forhold til tidligere valg, så man kan se, hvorledes mandatfordelingen ville have været ved et tidligere valg, f. eks. i 1966 og 1968, hvis det var foregået efter de regler, der er opstillet i denne skitse. Jeg håber, vi får sådanne beregninger foretaget, så man måske kan se, at sådan kan en valglov også være. Det er i og for sig det system, man kan kalde det svenske system; men der er bare den forskel på Sverige og Danmark, at jeg ikke mener, man kan operere med så små områder som de nuværende amter — i Sverige hedder det län — men må have nogle større områder. Men det kan altså gøres.

Min skitse nr. 2 går ud på at lade valget foregå i enkeltmandskredse. Det betinger naturligvis, at man har et passende antal enkeltmandskredse, ikke for mange, og at man har et passende antal tillægsmandater; jeg vil tro, at der skal være omtrent lige mange af hver. Det er også noget, som må beregnes af de særlig sagkyndige. Hvis man gjorde det, tror jeg man ville få en retfærdig fordeling af mandaterne efter de politiske anskuelser i befolkningen. Ja, jeg ved godt, at hvis der er valg i enkeltmandskredse, så vil de to partier, der er de største i den pågældende enkeltmandskreds, komme op at slås om mandatet og have større chance for at få kredsmandater. Men hvis man så sørger for, der er tilstrækkeligt med tillægsmandater til, at de andre partier alligevel får deres part, og regner ud, hvorledes for-

[Aksel Larson.]

delingen af disse skal være geografisk, så gik det også nok.

Men der er også den mulighed, at man går over til noget, man kan kalde det tyske system. I Tyskland har man principielt valg i enkeltmandskredse, men ved siden af valget i enkeltmandskredse har man en rigsliste for hvert parti. Hver vælger har to stemmer og kan afgøre, hvem af de lokalt opstillede kandidater han vil stemme på, og samtidig kan han afgive stemme på partiets rigsliste. Det har vist sig i Tyskland at give et ganske brugbart resultat.

Det er altså ikke fuldt færdige forslag til valglov, jeg her taler om, men skitser til, hvorledes valgloven efter socialistisk folkepartis mening kunne være, og jeg håber da, at man går i gang med at overveje det.

Sagen er jo, at da vi begyndte på udvalgsarbejdet, var vi klar over, at det var en vanskelig opgave. Der lå et forslag fra ministeren, som byggede på det hidtidige princip med amtskredse og tillægsmandater og opdeling af landet i tre områder, og man var i udvalget klar over, at hvis man ville give sig til at arbejde med et andet princip, ville det kræve meget lang tid, mange beregninger og mange overvejelser og gribe ind i alt for meget. Derfor besluttede man sig til at bygge på ministerens forslag, arbejde videre med det som en art nødløsning for senere at tage sig tid til overvejelser om en virkelig reform af valgloven, og det er jeg gået med på. Men jeg har ønsket at fremsætte disse principielle betragtninger og skitser i udvalget og her for tinget til senere overvejelse. I øvrigt har jeg været med til at drøfte spørgsmålet om kredsinddeling og kan stort set tilslutte mig det forslag, der foreligger her, selv om jeg må sige, at forhandlingerne har været langvarige og ikke alle sammen lige muntre.

Der er vist noget, der hedder, at når man hænger billeder op i en ny lejlighed, kan man hænge dem op efter de forhåndenværende søms princip. Man har ikke ligefrem anvendt det princip i valglovsudvalget, men man er gået ud fra det princip: hvem sidder i folketinget i dag? De bør så vidt muligt også ved den nye valgkredsordning kunne regne med at blive valgt. Det er menneskeligt, at partierne tager de hensyn, det er

menneskeligt, at de enkelte tager de hensyn; men det er egentlig ikke noget godt kriterium at lave valglov efter, og hvis man ikke havde tænkt for meget på dette, kunne vi have fået en langt bedre valgkredsinddeling end den, vi får nu. Når jeg tænker på, hvor megen tid vi i valglovsudvalget har spildt på at diskutere, hvor Rougsø kommune skulle flyttes hen, eller hvor Dianalund skulle høre til, så vil jeg nok sige, at den tid kunne have været anvendt til noget nyttigere. Men da man virkelig ikke i alle tilfælde kunne se på, hvordan man fik den geografisk set rimeligste valgkreds, og hvordan man fik valgkredse med nogenlunde ensartet vælgertal, men har måttet tage alle mulige sådanne hensyn, tog det naturligvis sin tid, så måtte der indgås mange kompromiser. Men det ser da ud til, at de forskellige interesserede partier har affundet sig med det, således at man — undskyld, jeg siger det — slipper for at få et hundeslagsmål i folketinget om, hvorvidt den ene kreds eller den anden kreds alligevel skulle laves om.

Jeg kan tiltræde indstillingen, som den foreligger nu, også de af ministeren stillede ændringsforslag. Men jeg beklager meget, at man ikke havde så megen sympati for de syges ret til at afgive stemme, som ordførernes taler ved første behandling gav os grund til at tro de havde. Det er lykkedes at nå frem til, at de syge på sygehuse og plejehjem kan få lejlighed til at stemme. Men jeg kan ikke forstå, hvorfor man ikke har villet gå så vidt, at man gav de syge i hjemmet lejlighed til at stemme. De er lige så forhindret i at gå til valgstedet som dem, der er på sygehus. Desuden er det jo sådan, at der ikke er sygehussenge nok i dette land, og der er ikke plejehjemspladser nok i dette land, så mange ligger syge hjemme, fordi de simpelt hen ikke kan få plads på et sygehus eller et plejehjem. Det er urimeligt, at de ikke skal have lov til at stemme, og jeg tror, problemet kunne være klaret; men jeg erkender, at et parti som socialistisk folkeparti ikke er i stand til at udarbejde et teknisk gennemførligt forslag om dette, for dertil kræves virkelig både indenrigsministeriets erfaringer og mange erfaringer fra kommunerne. Men når jeg nu hører, at ordførerne stadig væk har sympati for også at løse dette spørgsmål, håber jeg, at man når frem til en løsning i næste postombæring.

[Aksel Larsen.]

Jeg tiltræder naturligvis forslaget om en vis ændring af reglerne om sideordnet opstilling, nemlig at et parti, der laver sideordnet opstilling i en storkreds eller amtskreds, kan angive, hvilken kandidat der i den enkelte kreds skal stå øverst på stemmesedlen. Det er det, man kalder nominering. Det er så absolut rimeligt, og det er indført, fordi forslagsstillerne var klar over, at ellers ville de sideordnet opstillede kandidater blive opført i alfabetisk orden. Så kan man bære sig ad, hvordan man vil, for det vil give en beskedent fordel til den kandidat, der måtte hedde Abelsen, og en tilsvarende negativ fordel til den, der måtte hedde Aagesen, og som vil komme til at stå nederst på stemmesedlen i alle amtets opstillingskredse.

Men jeg kan ikke forstå, hvorfor man ikke vil acceptere det forslag, jeg har stillet i udvalget om, at partiernes amtsorganisationer skulle have ret til at angive, i hvilken rækkefølge på stemmesedlen partiets kandidater i amtet eller i storkredsen skulle opføres. Måske har jeg ikke argumenteret godt nok for det i udvalget, så jeg ikke er blevet forstået. Det tyder nogle af udtalelserne her på; man afviser det ganske kort eller siger som hr. Ove Hansen, at det vil stride imod sideordningens princip. Jeg skal derfor tillade mig, da i hvert fald ordførerne er til stede, at forsøge at forklare det noget bedre, end jeg gjorde i udvalget.

Sideordningens princip er, at alle kandidater i amts- eller storkredse skal være sideordnede og have lige mange chancer for at appellere til vælgerne stemmer; så må vælgerne stemme på den, de anser for den bedste. Ja men med den hidtidige regel for sideordnet opstilling skulle de alle sammen stå i alfabetisk orden, og så ville Andersen altså altid stå øverst og derfor naturnødvendigt have chance for at få et par hundrede stemmer mere i kraft af sit navn, og omvendt kunne den, der hed Østergaard, være temmelig sikker på at stå nederst. Jeg ved ikke rigtig, hvorfor Abelsen eller Andersen skal have en fordel fremfor kandidater, der

måtte hedde Toft eller Valbak eller Østergaard. De kan jo ikke gøre for, at de hedder det, og Abelsen kan vel heller ikke gøre for, at han hedder Abelsen. Jeg synes, dér er der noget, der ikke stemmer. Der kommer noget lotteri ind i det, medmindre der skulle være sådanne divergenser i et parti, at man i en valgkreds for at sikre sig chancer for, at kredsens kandidat blev valgt, gik ud med lys og lygte og ledte efter én, der var højt oppe i alfabetet.

Derfor er det, jeg foreslår, at partiets amtsorganisation skal have lov til at bestemme rækkefølgen. Men jeg er bange for, at nogle har taget fejl og tror, at jeg dermed foreslår nummerering. Nej, nummerering er noget helt andet. Nummerering har ifølge valgloven partiernes hovedbestyrelse ret til. Det burde de efter min mening ikke have. Det burde være amtsorganisationernes ret, hvis de vil anvende denne metode. Nummerering bevirker, at den, der er nummer 1, har størst chancer for stemmeoverføring fra kandidater, der ikke måtte blive valgt, nummer 2 har næststørst chance osv. Det er et spørgsmål om stemmeoverføring. Men ved sideordnet opstilling sker stemmeoverføringen fra de kandidater, der ikke har nogen som helst valgchancer, i forhold til kandidaternes personlige stemmer, altså efter den prioritet, vælgerne i amtskredsen giver kandidaterne. Dér mener jeg, at det er rimeligt og demokratisk, hvis man siger: amtsorganisationerne skal have lov til at bestemme rækkefølgen på stemmesedlen. Det er ikke nummerering. Man skal have lov til at sige: Ja, Andersen er et udmærket menneske, men det er Rasmussen også, og vi vil nu hellere have Rasmussen øverst på stemmesedlen. Det giver ham en beskedent fordel, men lidt indflydelse bør partiets amtsorganisation da have.

Jeg har foreslået i udvalget, at jeg kunne lade være med at stille ændringsforslaget til anden behandling; jeg kunne vente med at stille det til tredje behandling, så udvalget havde tid til nærmere at overveje det. Det tilbud tog man ikke imod, men så kan jeg jo

[Aksel Larson.]

gentage det her. Hvis udvalgsmedlemmerne er villige til at overveje spørgsmålet mellem anden og tredje behandling, hvor vi alligevel skal have udvalgs møde, er jeg villig til at trække ændringsforslaget tilbage her og eventuelt genfremsætte det ved tredje behandling.

Jeg har måttet tale udførligt om det, ikke fordi det er en stor sag, ikke fordi det er en hjertesag for mig, men fordi det er sund fornuft. Da jeg altså er bange for, at man ikke helt har fattet, hvad det drejer sig om — jfr. hr. Ove Hansens udtalelse om, at det strider mod sideordnet opstilling. Hvis der er noget, der strider mod sideordnet opstilling, så er det den alfabetiske rækkefølge — ja, så kommer jeg altså med tilbuddet nu, og derfor har jeg talt så meget om det, som jeg har gjort.

Jeg har et andet ændringsforslag, der drejer sig om ophævelse af de nuværende spærre regler. De går jo reelt ud på, at et parti, der får mindre end 2 pct. af stemmerne i landsmålestok, ikke kan få tillægsmandater. Man kan nok regne med, at et parti, der har så få stemmer, ikke har ret til at få kredsmandater nogetsteds, altså amts- eller storkredsmandater. Jeg gør opmærksom på, at i grundlovens § 31 står der:

„De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden...“

Valgloven skal altså sikre en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser i befolkningen. Det gør den ikke, når den siger, at man skal have 60.000 stemmer for at blive repræsenteret i folketinget. Det synes jeg, man skulle erkende. Der var engang, man stillede langt større krav. Da skulle man have 4 eller 3 pct. af stemmerne — nu er det kun 2 pct. — og der var endda engang forslag om, at man skulle have 5 pct. for at blive repræsenteret i folketinget. Det blev dog afslået.

Jeg synes, man skulle afskaffe den spærre regel, og hvis man ikke vil gå så vidt, som vi foreslog, sidste gang valgloven var til behandling, hvor vi reelt foreslog, at et parti, der havde 1/175 af stemmerne, skulle have et mandat, så kunne man da i hvert

fald føre valgloven tilbage til det, den var før 1953, hvor den havde en ganske beskedne spærre regel, der sagde, at et parti, der inden for et af de tre områder havde stemmer til et kredsmandat i landsgennemsnit, skulle repræsenteres i folketinget ved at få del i tillægsmandaterne. Det var da ikke nogen meget streng spærre regel, og den kunne man udmærket leve med dengang. Ærlig talt har man da også i det sidste par år set, at den nuværende udemokratiske og grundlovsstridige spærre regel ikke bevarer folketinget mod små partier, så hvis det er små partier, man er bange for, kan man alligevel lige så godt være mere demokratisk, end man er nu.

Det er, hvad jeg har at sige, og med disse til dels kritiske bemærkninger skal jeg dels anbefale de af mig stillede ændringsforslag, dels anbefale forslaget til valglov til endelig vedtagelse, når vi når til tredje behandling.

Kjær Rasmussen: Vi skal ikke knytte mange kommentarer til de ændringer i valgkredsinddelingen, som er hovedsagen i dette lovforslag; vi betragter lovforslaget som en ajourføring nødvendig gjort af kommunalreformen, ikke som en egentlig valglovsreform, som ellers nok kunne tiltrænges.

Vi skal derfor benytte lejligheden til at sætte spørgsmålstegn ved kredsopdelingen overhovedet. Så længe den opretholdes, vil det få de mærkværdigste konsekvenser for personvalget. Den berettigelse, lokale opstillinger måske kunne have for 120 år siden, finder vi ikke til stede længere. Partierne er landspolitiske, og vælgerne stemmer landspolitisk ved folketingsvalgene. Kandidaterne er også landspolitiske; enhver ved, at langt størsteparten af dette tings medlemmer er placeret i kredse, som er nogenlunde sikre, og som de ikke har noget særligt forhold til. I øvrigt er vel det sydlige Danmark efterhånden så homogent, i hvert fald i relation til folketingsarbejdet, at lokal repræsentation, selv hvis den fandtes og ikke bare blev brugt af partimaskinerne til sikring af spidskandidaterne, er ret overflødig. Specielt efter kommunalreformen med decentralisering af væsentlige lokale anliggender til de nye amtsråd synes det rimeligt at drage den konklusion at ophæve valgkredsinddelingen og lade folketingsvalget helt konsekvent foregå på landsbasis.

[Kjær Rasmussen.]

En anden ting, vi gerne vil knytte et par bemærkninger til, er arealfaktoren. Vi kan tilslutte os, at den svækkes, men efter vor mening burde den nu helt afskaffes. Selv efter svækkelsen vil det være sådan, at 17 medlemmer i folketinget vælges uden vælgergrundlag, men på et arealgrundlag. Det forekommer helt urimeligt. Hvis man endelig vil opretholde dette kompromis med forrige århundredes proprietærer og godsejere, burde man lege med tanken om at udvide ordningen til også at omfatte Grønland.

Med hensyn til spærrereglerne deler vi den opfattelse, der kommer til udtryk i mindretalsudtalelsen i betænkningen, at spærreregler er udemokratiske og stridende mod grundlovens bestemmelser om ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser. Når man endelig vil lave en formel demokratisk overbygning i et samfund, hvor den væsentligste magt ligger helt andre steder, kunne man da i det mindste gøre repræsentationen til denne overbygning formelt demokratisk, men så langt er tøjret åbenbart ikke. Vi er tilhængere af, at partierne repræsenteres i forhold til deres stemmetal og intet andet.

Ved nærværende revision af loven kan vi tilslutte os mindretallets underændringsforslag på grund af den lempelse af spærrereglen, det medfører. I øvrigt kan vi tilslutte os det andet ændringsforslag fra mindretallet, som vedrører kandidaternes placering på stemmesedlen. Vi vil undlade at stemme for ministerens ændringsforslag, fraset dog ændringsforslagene nr. 8 og 9, som vi vil stemme for.

Men lad mig lige bemærke her til sidst, at vi er noget forundrede over de skitser, som mindretallet, dvs. hr. Aksel Larsen, fremlægger med henblik på en senere, mere gennemgribende valglovsreform. Vi synes, de virker ejendommelige sammenholdt med hr. Aksel Larsens henvisninger andetsteds til grundlovens krav om ligelig repræsentation.

Skitse 1, som afskaffer tillægsmandaterne, kan i praksis medføre, at spærrereglen skærpes, således at et parti kun bliver repræsenteret, hvis det opnår godt 3 pct. af stemmerne mod nu 2 pct. Man kunne altså risikere at have stemmer nok til, at man efter grundlovens krav om ligelig repræsentation skulle have 6 mandater, uden at man fik

noget mandat overhovedet, og selv om det slet ikke gik så galt, ville forslaget i hvert fald indebære stort stemmespild for de mindre partier.

Skitse 2 er der ikke redegjort særlig detaljeret for, men det kan i hvert fald siges, at med valg i enkeltmandskredse ville det blive meget svært og kræve mange tillægsmandater at rette fordelingen op til en ligelig repræsentation. Det undrer os egentlig, at hr. Aksel Larsen har ønsket at skitsere disse modeller, som tidligere kun de store partier og især partiet venstre har antydnet ønsker om; men nu har hr. Aksel Larsen jo begæret udregninger her i dag, og så får vi se, hvad disse udregninger fører til.

Vort svar på dette her er en helt tredje skitse, nemlig ophævelse af kredsopdelingen og den fiktive lokalrepræsentation, opstilling på landsbasis og mandatfordeling udelukkende i forhold til stemmetal. Vi tror, der kunne komme noget meget rimeligere ud af en valglov, som havde dette indhold.

Indenrigsministeren (H. C. Toft): Det udvalgsarbejde, som nu er afsluttet, blev påbegyndt, allerede inden der blev fremsat et egentligt forslag her i folketinget. Det har været bestræbelsen hele tiden, at man skulle nå frem til bred enighed mellem folketingets partier om de af den nye kommunale inddeling nødvendiggjorte ændringer af valgloven. Derfor besluttede folketinget, allerede inden forslaget blev fremsat, at nedsætte et udvalg vedrørende en valglov, men inden da havde der været ført forhandlinger mellem regeringspartierne repræsentanter og repræsentanter for oppositionen for at søge at nå frem til det grundlag, man skulle foretage behandlingen på.

Forud for fremsættelsen her i folketinget fremlagde jeg en skitse, hvorefter kredse med under 14.000-15.000 vælgere skulle nedlægges. Imidlertid blev der fra oppositionens side rejst ønske om, at man skulle begynde på et grundlag, hvorefter kun kredse med under 10.000 vælgere skulle nedlægges. På denne baggrund fremsatte jeg her i folketinget et forslag til ændring af valgkredsene, der imødekom oppositionens ønske om, at kun kredse med under 10.000 vælgere skulle nedlægges.

Ved folketingets første behandling af dette forslag blev det imidlertid klart, at det

[Indenrigsministeren.]

udvalgsarbejde, der var sat i gang, trak i retning af, at man ikke ønskede, at kredse på under 14.000-15.000 vælgere skulle bestå, og derfor kunne jeg allerede ved første behandling give udtryk for, at jeg delte den opfattelse og de ønsker, som var kommet til udtryk i udvalget, idet jeg ikke forventede, at det forslag, jeg fremsatte her, skulle gennemføres som lov. Det var et forslag, jeg kun havde fremsat for at imødekomme oppositionsønsker for så vidt muligt at sikre, at vi kunne forhandle os frem til i bred enighed at gennemføre en valglov.

Det udvalgsarbejde, der nu går mod sin afslutning, viste, at de ønsker, jeg selv havde fra starten, om, at kredse med under 14.000-15.000 vælgere skulle nedlægges, bliver opfyldt; ja, man er endda på visse områder gået videre, hvad jeg kun hilser med tilfredshed.

Det er selvfølgelig tydeligt fremgået af debatten her i dag, at man ikke er nået frem til et forslag, der i alle måder kan tilfredsstille de enkelte partier, og det havde vel heller ingen ventet i forvejen. Man har forhandlet sig frem til enighed ved, at nogle har givet afkald på visse ønsker; på andre områder har man kunnet imødekomme ønsker fra de enkelte partier, og enighed er man altså nået til.

Det er fremgået af nogle af ordførernes taler, at det næsten var sådan, at vi ikke skulle kunne have afholdt et valg i perioden fra 1. april og nu til valglovens vedtagelse. Det spørgsmål blev også rejst under folketingets første behandling, og jeg gav da udtryk for, at jeg i så fald fandt det nødvendigt, at man gennemførte det forslag, jeg havde fremsat her i folketinget, og at der derefter kunne afholdes valg ca. 5 uger efter, at der var truffet beslutning herom. Det har altså ikke været således, at valg ikke kunne afholdes. Folketinget kunne gennemføre det daværende valglovsforslag, og så kunne valg afholdes 5 uger efter.

Der er fra ordførernes side givet fuld tilslutning — hvad der også fremgik af første behandling — til, at man skulle søge at lade de syge komme til at afgive deres stemme. Der er nu stillet ændringsforslag, hvorefter syge på hospitaler og andre institutioner kan afgive deres stemme. Men man har i udvalget afstået fra at nå frem til, at også

syge, der er hjemme, kan stemme, fordi man har frygtet, at valghemmeligheden herved ville kunne blive krænket, ligesom det af administrative grunde var meget vanskeligt at gennemføre en sådan valghandling.

Jeg har nogle enkelte bemærkninger at fremføre over for de enkelte ordførere. Jeg har allerede til hr. Ove Hansen sagt, at vi er nået frem til forslaget her i enighed, og at forslaget om de syge, som nu gennemføres, er noget, vi kan acceptere og har ønsket fra alle sider. Der er ingen tvivl om, at vi alle vil bestræbe os på ved næste ændring af valgloven at søge at nå frem til, at også de syge, der er hjemmeliggende, kan få mulighed herfor.

Hr. Ove Hansen beskæftigede sig med arealfaktoren og gav også udtryk for, at spørgsmålet om ændringer i hovedstadsområdet muligvis ville medføre nye ændringer i valgloven. Det vil jeg selvfølgelig ikke afvise, for forholdet er jo her, at vi ikke kender den nye kommunestruktur efter hovedstadsreformen. Men det er noget, vi til den tid må vende tilbage til.

Hr. Poul Schlüter gav udtryk for tilfredshed med, at vi nu ikke fik kredse, der var på under 14.000-15.000 vælgere; jeg havde som sagt allerede fra starten den opfattelse, at det var det, vi skulle tilstræbe.

Hr. Enggaard var også inde på spørgsmålet om Københavns amt; herom kan jeg kun sige det samme, jeg lige har sagt til hr. Ove Hansen, nemlig at ændringer på grundlag af hovedstadsreformudvalgets arbejde muligvis vil medføre, at vi, når reformen er gennemført, må se på valgloven på ny.

Hr. Aksel Larsen havde visse principielle betragtninger, han ønskede at gøre gældende her, og som også fremgår af udvalgets betænkning. Allerede ved første behandling gav hr. Aksel Larsen udtryk for de samme synspunkter, men sagde også dengang, at det var rimeligt, at vi ikke ved denne lejlighed kunne gå ind i en større drøftelse heraf. Det, det drejede sig om nu, var at få gennemført en ændring af valgkredsene, således at man på grundlag af den nye kommuneinddeling kunne få en valglov, der var praktisk at arbejde med.

I dag giver hr. Aksel Larsen udtryk for, at der har været tilstrækkelig tid til også at behandle de principielle ændringer i valgloven, som hr. Aksel Larsen ønsker. Jeg synes

[Indenrigsministeren.]

egentlig, udvalget har udført et omfattende og tidkrævende arbejde, og man er altså først nu her mod folketingssamlingens slutning nået frem til de ændringer, som man kunne blive enige om at stille folketinget over for. Man har ikke kunnet benytte denne lejlighed til, som hr. Aksel Larsen udtrykte det, at ændre valgloven på afgørende områder. De ændringer i loven, vi her står over for, drejer sig jo i hovedsagen om valgkredsinddelingen. At man derudover åbner mulighed for, at patienter på sygehuse og andre helbredelses- og plejainstitutioner får mulighed for at stemme, er noget, som vi alle hilser med tilfredshed.

Under udvalgsarbejdet og også ved tidligere lejligheder har der været rejst ønske om, at udsendte diplomater kunne få lov til at afgive deres stemme, og i udvalgets betænkning, som er afgivet her inden anden behandling, har man berørt spørgsmålet, og det er også berørt i dag. Det spørgsmål er blevet rejst, om det var foreneligt med grundloven at give udenrigstjenestens udsendte medarbejdere mulighed for at afgive stemme under ophold i udlandet. Såvel i praksis som i den juridiske litteratur er grundlovens § 29 i hovedsagen blevet fortolket således, at paragraffens bestemmelse om fast bopæl i riget udelukker udenrigstjenestens udsendte medarbejdere fra at udøve valgret. Spørgsmålet er imidlertid blevet rejst gang på gang, og da man også rejste det under udvalgsarbejdet, har indenrigsministeriet anmodet de juridiske fakulteter ved Københavns og Århus universiteter om en udtalelse om dette principielle fortolkningsspørgsmål. Jeg har, efter at udvalget har afgivet sin betænkning, fra det retsvidenskabelige fakultet ved Københavns universitet modtaget en skrivelse, hvori man udtaler, at det efter fakultetets opfattelse ikke vil være i strid med grundlovens § 29 at indføre en lovregel, hvorefter udenrigstjenestens udsendte medarbejdere og deres familie tillægges valgret. Det juridiske fakultet ved Århus universitet har i en skrivelse meddelt, at det ikke finder en sag som den foreliggende egnet til besvarelse ved responsum fra fakultetet. Det havde selvfølgelig været ønskeligt, at begge de juridiske fakulteter havde udtalt sig om spørgsmålet, men jeg har på grundlag af den udtalelse, der er

kommet fra Københavns universitet, fundet det forsvarligt at søge de udsendte diplomater tillagt valgret; jeg vil derfor anmode udvalget om mellem anden og tredje behandling at overveje et ændringsforslag herom, som vi har udarbejdet i indenrigsministeriet.

Må jeg til slut sige, at jeg takker udvalget for det omhyggelige og store arbejde, det har udført med henblik på ændringer af valgloven, og håber på, at vi hurtigt kan gennemføre lovforslaget ved tredje behandling, således at vi vil have et rigtigt og sagligt grundlag at kunne udskrive valg på den dag, det bliver fornødent.

Ove Hansen: Et par bemærkninger til hr. Aksel Larsen. Det kunne se ud, som om hr. Aksel Larsen var den eneste, der ville medvirke til, at syge i hjemmet fik adgang til at stemme pr. brev, som om de andre partier var mere modvillige mod at give dem en sådan tilladelse. Det er vi naturligvis ikke. Jeg tror, vi fra alle partiers side er enige om, at det må være et mål, at man også hjælper de syge, altså at sengeliggende i hjemmet også får adgang til at stemme pr. brev. Men der er en del tekniske problemer her, der skal løses forinden, og det er dem, vi har bedt om at man i indenrigsministeriet vil se nærmere på. Det er jo ikke som på et hospital eller et sygehjem, hvor man har en inspektør, der kan forestå selve afstemningen; i hjemmet må det ske enten via tilfornordnede eller via repræsentanter for folkeregisteret. Det har man bedt indenrigsministeriet se nærmere på, og når vi får en redegørelse fra ministeriet, tror jeg, vi er enige om, at vi kan få bragt dette problem i orden.

Dernæst taler hr. Aksel Larsen om sit ændringsforslag, som om vi — eller måske jeg — skulle have misforstået det, hvad angår sideordnet opstilling. Der er vi klar over, at ved selve udregningen er det naturligvis vilkårene for sideordnet opstilling, der skal anvendes, men det, striden drejer sig om, hr. Aksel Larsen, er kandidaternes navne, anbragt på stemmesedlen, altså ikke udregningen af stemmeafgivningen; dér er det, vi har stillet forslag om, at partiets nominerede kandidat i opstillingskredsen skal stå øverst. Hr. Aksel Larsen kommer så med et underændringsforslag, der går ud på, at de efterfølgende kandidaters placering på

[Ove Hansen.]

stemmesedlen skal afgøres af partiets amtsorganisation — her kommer jeg vist til at sige: anbringes i „nummerorden“ i stedet for „alfabetisk orden“ — i den rækkefølge, som amtsorganisationen bestemmer. Det mener vi er uheldigt, for i så fald mener vi ikke der er ret meget tilbage af sideordnet opstilling. Må jeg lige tilføje, jeg er enig i, at den alfabetiske opstilling så afgjort kan have uheldige virkninger, men det er vist alligevel den, der er mest neutral.

Må jeg så sige til slut om begrebet spærregel med de 2 pct., som i dag formentlig med godt 3 mill. vælgere, der stemmer, betyder, at ca. 60.000 stemmer skal afgives på et parti, for at det kan blive repræsenteret her i folketinget, at jeg synes egentlig, det er et beskeden antal stemmer, man forlanger; jeg synes, det er meget rimeligt, for der må dog være en vis mindstegrænse. Hr. Aksel Larsen henviste til Tysklands valglov, hvorefter man får 2 stemmesedler, og fortalte om de fordele, der er derved, og det er der måske også, men hr. Aksel Larsen nævnte ikke, at man også har en spærregel i Tyskland, men den er ikke på 2 pct., den er på 5 pct.

Aksel Larsen: Jeg må på ny beklage, hvis det er mig, der har udtrykt mig utydeligt, og det må jeg jo have gjort, når hr. Ove Hansen opfatter det sådan, at jeg har foreslået, vi skulle have en spærregel på 5 pct. Fordi jeg foreslår, at vi skal have et valglovsprincip som i Tyskland med adgang til at stemme på en lokal kandidat og på en rigsliste, har jeg ikke dermed sagt, at vi skal have en spærregel på 5 pct. Nu håber jeg, at det er gået hjem.

I øvrigt erindrer jeg stadig væk om, at der står i grundloven, at mandaterne i folketinget skal fordeles i forhold til de politiske anskuelser i befolkningen, og det bliver de ikke, når man kræver 60.000 stemmer, for at et parti kan blive repræsenteret i folketinget. Med det nuværende vælgertal og stemmetal osv. betyder det reelt, og det ved man jo, at enten får et parti 4 mandater i folketinget, eller det får ingen; det synes jeg er galt, og det beklager jeg meget at de andre partier ikke kan indse. Ja, det kan muligvis hr. Kjær Rasmussen, som så mener, at den skitse, jeg er kommet med, vil begun-

stige de store partier. Det viser kun, at hr. Kjær Rasmussen ikke har undersøgt sagen, men det er jo ikke noget nyt. Jeg har haft en tilsvarende skitse fremme i 1963, og da blev den beregnet af indenrigsministeriet. Til oplysning tjener, at hvis man dengang, ved valget i 1964, havde haft en valglov efter denne min skitse om at dele landet op i en række store områder, så havde det kommunistiske parti fået et mandat i København, og retsforbundet havde fået et mandat i Jylland, så denne min skitse begunstige netop de små partier i forhold til den nuværende ordning. Ja, jeg har ikke udarbejdet den, for at den skulle begunstige de små partier, men for at få en mere logisk og rimelig valglov.

Jeg skal lade det ligge med det sideordnede; når hr. Ove Hansen stadig væk mener, at alfabetet er mere demokratisk end partiernes amtsorganisationer, er der jo ikke noget at gøre. Og jeg vil sige til indenrigsministeren, at når jeg sagde, at der i grunden havde været tid nok til at udarbejde en valglov efter helt andre og mere fornuftige principper, så var det, fordi vi jo har arbejdet med dette valglovsforslag i 4-5 måneder, og det var faktisk tid nok, men det mente vi ikke der var tid til, dengang vi var indstillet på, at vi meget hurtigt skulle have lavet en valglov. Så gik vi i gang med at flytte brikkerne rundt og lave nye opstillingskredse og troede, at det kunne gå stærkt, og det viste sig altså, at det kunne det ikke af de grunde, vi alle sammen kender; men derfor er det ligegodt en kendsgerning, at hvis man dengang havde været enig om at forkaste det daværende princip og havde sagt: nu laver vi en ny valglov, så havde der været tid nok. Men jeg græder ikke over spildt mælk, jeg siger kun: når man nu har lavet den valglov, der antagelig vil blive vedtaget i overmorgen ved tredje behandling, så lad os se på det grundlæggende, lad os se på, om vi overhovedet skal anvende den opbygning af en valglov, vi anvender, eller om vi ikke skulle se at finde én, der i alle henseender var bedre.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslagene nr. 1 og 2
vedtoges uden afstemning.

Underændringsforslag nr. 4
forkastedes med 98 stemmer mod 7.

Ændringsforslag nr. 3
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 5
forkastedes med 98 stemmer mod 7.

Ændringsforslag nr. 6, § 1 i den ændrede affattelse, ændringsforslag nr. 7 om en ny affattelse af § 2, § 2 i den ændrede affattelse, ændringsforslag nr. 8 om indsættelse af en ny paragraf, § 3, ændringsforslag nr. 9 og § 4, således ændret,
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Lovforslaget går nu til fornyet behandling i udvalget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til folketingsbeslutning om virksomhedsledelse (af Poul Dam m. fl.).

(Forslaget til folketingsbeslutning (nr. LIII) findes i tillæg A. sp. 4009, fremsættelsen i tidenden sp. 5949.

Forslaget sattes til forhandling.

Arbejdsministeren (Lauge Dahlgård): Socialistisk folkepartis forslag går ud på, at der ved lovgivningsmæssige foranstaltninger skal sikres repræsentanter såvel for den investerede kapital som for de beskæftigede og eventuelt også for det offentlige andel i ledelsen af enhver virksomhed, der beskæftiger mindst 5 personer. Forslaget tager sigte på en principdebat, og jeg skal derfor lægge det til grund for lidt bredere betragtninger.

Lad mig først bemærke, at det er et tilfælde, for ikke at sige måske en tilfældighed, der ligner en tanke, at forslaget er fremsat den 15. maj, altså samme dag, som folketinget vedtog en dagsorden, der bl. a. opfordrede regeringen til at tilskynde arbejdsmarkedets hovedorganisationer til at indgå

ny aftale om samarbejdet på de enkelte virksomheder og til i fornødent omfang at fremme gennemførelsen heraf ved lovgivningsmæssige foranstaltninger.

Et godt og demokratisk samarbejde på arbejdspladserne er både en menneskelig, en erhvervsmæssig, en faglig og en offentlig interesse. Derfor må også alle parter, dvs. de enkelte arbejdstagere, virksomhedsledelser, de faglige organisationer og det offentlige hver på sin måde medvirke til at tilvejebringe grundlaget for trivsel og demokrati på arbejdspladsen.

I socialistisk folkepartis forslag er samarbejdet på arbejdspladsen mere snævert anskuet som et ansvar specielt for virksomhedsledelsen. Man gør dennes sammensætning til det væsentlige og ønsker bestemmelser om denne sammensætning fastsat ved lov. Socialistisk folkeparti mener endvidere, at man ved den samme foranstaltning — altså lovmæssig fastsættelse af virksomhedsledelsens sammensætning — kan skabe det, man kalder økonomisk demokrati. I denne forbindelse tager socialistisk folkeparti afstand fra tanker om at basere økonomisk demokrati på de beskæftigedes medejendomsret og kapitalbesiddelse, herunder specielt tager man afstand fra at give lønmodtagernes organisationer indflydelse ad denne vej.

Jeg er enig i adskilligt af dette. Jeg er således enig i at tage afstand fra organisationsejede fondsdannelser af den art og med det sigte, som senest har været diskuteret på grundlag af tidligere statsminister Viggo Kampmanns tanker. Jeg frygter, at resultatet kunne blive en forening af organisationsmæssig og økonomisk magt, der i praksis ville få såre lidt med demokrati at gøre.

Derimod mener jeg — og jeg forstår, at det er i modsætning til, hvad socialistisk folkeparti mener — at udbyttedeling og medejendomsret praktiseret inden for rammerne af den enkelte virksomhed kunne være virksomme midler i bestræbelserne for at udbygge et trivselsbefordrende og demokratisk samarbejde mellem virksomhedsledelse og arbejdstagere.

Jeg er også enig med forslagsstillerne i, at det i meget væsentlig grad er et virksomhedsledelsesproblem at skabe demokrati på arbejdspladsen. Det er imidlertid nok ikke så meget virksomhedsledelsens sammensæt-